

Література

1. Авершин А. О. Формування критичного мислення у студентів інженерно-педагогічних ВНЗ / А. О. Авершин, Т. В. Яковенко // Збірник наукових праць: Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2009. – № 24–25 – С. 134–145.
2. Альтшуллер Г. С. Найти идею. Введение в ТРИЗ – теорию решения изобретательских задач / Г. С. Альтшуллер. – М. : Альпина Паблишер, 2015. – 402 с.
3. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати. Науково-методичний посібник / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків, 2007. – 190 с.
4. Панок В. Г. Психологічна служба: Навчально-методичний посібник для студентів і викладачів / В. Г. Панок – Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня Рута, 2012. – 488 с.
5. Евдокимов В. И. Практикум по развитию критического мышления / В. И. Евдокимов, Т. А. Олейник, С. А. Горькова, М. В. Микитюк. – Харьков : Торнадо, 2002. – 144 с.
6. Халперн Д. Психология критического мышления / Дайана Халперн : пер. с англ. Н. Мальгина, С. Рысев, Л. Царук. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
7. Хачумян Т. І. Поняття «критичне мислення» та його сутність в психолого-педагогічній науці / Т. І. Хачумян // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. – Вип. 24. – Ч. 2. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2003. – С. 171–177.
8. Paul R. Critical thinking Handbook. How to Prepare Students for a Rapidly Changing World / R. Paul, A. J. Binker. – Tomales: Foundation for Critical thinking, 1995. – 572 p.

Тарасова Т. Б.

УДК 371.132:37.013

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ПЕДАГОГІВ

Стаття присвячена аналізу основних особливостей методики психологічної просвіти педагогів як одного з актуальних напрямів роботи психологічної служби загальноосвітніх шкіл. Стверджується пріоритет активних, особистісно-орієнтованих, проблемно-організованих методів.

Ключові слова: психологічна служба, психологічна просвіта, активні комунікативні методи, тренінг-семінар, методичні об'єднання вчителів.

Загально визнано, що психологічна культура педагогів вимагає постійної уваги та просвітницької роботи з боку психологічної служби навчального закладу [2; 4]. Метою психологічної просвіти педагогів у найрізноманітніших її напрямках та формах є змістовне збагачення, практична

спрямованість, підвищення креативної та рефлексивної складових професійної наукової психологічної культури педагогів [2; 4]. Відповідно, зміст кожного конкретного напрямку психологічної просвіти педагогів безпосередньо визначається структурними складовими психологічної культури особистості, зверненими до знань, почуттів і до дій [1; 3], та може буде дієво реалізований тільки за умови забезпечення методичних підходів, адекватних потребам педагогічної аудиторії.

При визначенні таких підходів слід виходити з трьох принципових позицій:

1) психологічна просвіта педагогів є досить чіткою навчальною роботою в єдності її освітніх, виховних та розвивальних завдань;

2) психологічна просвіта педагогів вимагає врахування та реалізації основоположних позицій методики навчання психології;

3) психологічна просвіта педагогів – це навчання дорослих людей і тому має ґрунтуватися на особливостях андрагогіки [3].

Визначальними в процесі навчання дорослих є взаємовідносини й характер взаємодії між усіма його учасниками, що визначає характерні особливості методики психологічної просвіти педагогів:

1) максимальне використання методів підвищення пізнавальної активності педагогів, формування їх самостійного творчого мислення;

2) формування в педагогів орієнтації на самостійне вирішення проблем, тобто зняття установки на «готовий рецепт»;

3) недирективний характер навчання, демократична атмосфера спілкування в навчанні, максимально спрямована на вільний прояв власної позиції педагогів;

4) рівноправна взаємодія психолога і педагога, яка в певних ситуаціях переходить у взаємне навчання;

5) обговорення змісту, форм і методів навчання в навчальній групі, у разі необхідності їх корекція та уточнення;

6) постановка реальних, професійно значущих проблем та забезпечення необхідних для її вирішення знань, навичок та особистісних якостей;

7) уточнення та відпрацювання розподілу професійних функцій між педагогами і психологами;

8) широке використання ігрових імітаційних методів навчання, які забезпечують психотерапевтичний та психокорекційний ефект;

9) прийняття на себе відповідальності за процес навчання всіма членами навчальної групи і психологом, який проводить заняття;

10) активне використання діалогових форм організації навчальної діяльності, які створюють невимушену атмосферу «взаємонавчання».

Ці особливості методики психологічної просвіти педагогів безпосередньо реалізуються в організаційних формах і конкретних методах взаємодії психолога з педагогами. Організаційні форми та методи психологічної просвіти педагогів, що наведені в *таблиці 1*, та класифікуються за ознаками тривалості, контингенту слухачів та ступенем опосередкованості.

Таблиця 1

Організаційні форми психологічної просвіти педагогів

Тривалість Контакти Контигент	Постійні		Разові	
	безпосередні	Опосередковані	безпосередні	опосередковані
Колективні	1. Тренінги комунікативних якостей та особистісного зростання. 2. Семінар-тренінг «Психологічні основи педагогічної діяльності». 3. Психологічна підтримка роботи творчих груп та методичних об'єднань. 4. Консультації до участі в педагогічних радах, психолого-педагогічних консилиумах. 5. Школа педагога-початківця 6. Проблемний семінар «Ефективний менеджмент в освіті».	1. Випуск «Психологічного бюлетеня». 2. Обговорення психологічних проблем на форумі сайту, навчального закладу 3. Консультації в «Куточку психолога» на сайті навчального закладу.	1. Круглий стіл. 2. Мозковий штурм. 3. Психолого-педагогічні конференції. 4. Велика психологічна гра. 5. Проектна діяльність. 6. Тиждень психології. 7. Психологічний КВК. 8. Ділова гра	1. Буклети з певних питань. 2. Пам'ятки педагогам. 3. Виставки літератури в бібліотеці. 4. Інформаційні листки «Що нового в Інтернеті».
Індивідуальні	1. Консультації з підготовки до атестаційних заходів. 2. Консультації з науково-дослідної та конкурсної роботи.		1. Участь в психодіагностичних дослідженнях та складанні характеристик учнів. 2. Участь у заходах з психологічної просвіти учнів та батьків.	

Перше, на що слід звернути увагу в наведеному переліку організаційних форм психологічної просвіти педагогів, – це відсутність у ньому лекційної форми. Це пояснюється тим, що для післядипломної освіти фахівців і педагогів зокрема, традиційні лекції внаслідок їх орієнтування переважно на інформаційну функцію і пояснювально-ілюстративні методи не є оптимальною формою. Нетрадиційні лекції (проблемні, бінарні, лекції-візуалізації, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференції, лекції-бесіди, лекції-дискусії, лекції з аналізом конкретних ситуацій), звичайно, були б більш ефективними для психологічної просвіти педагогів. Однак все ж у цьому напрямі роботи психологічної служби навчального закладу, особливо в умовах дефіциту часу, перевагу слід надавати активним комунікативним методам.

Одним із таких методів є тренінг, який характеризується тим, що в процесі навчання активізується весь особистий досвід учасника і йому забезпечується можливість набувати нові знання та вміння в умовах коригуючої реакції групи. Людина отримує можливість усвідомити ті сильні сторони, які допомогли їй досягти успіху, і ті, що стали причиною невдач. Тренінги, як набуття цінного досвіду в спільних діях з ведучими та іншими учасниками групи, максимально практичні. Тренінги – це змістовні вправи, рольові та психологічні ігри, деякі провокації, навчальна парна і групова робота, це живе спілкування, складні завдання, інтригуючі запитання і постійний розвиток. Саме тому тренінги наразі є дуже популярними, зокрема і в роботі практичних психологів освітніх установ з педагогами. Проте існує думка, що при проведенні тренінгових занять у педагогічному колективі порушується ціла низка класичних правил: психолог як тренер є членом даного колективу, він залучений в особистісні й професійні відносини з багатьма учасниками групи; у членів групи також є статусні, функціонально закріплені позиції, які вони прагнуть зберегти; тренінг відбувається в тому самому просторі, що й реальна життєдіяльність колективу, найчастіше в обмеженому часі; участь у тренінгу визначається найчастіше не особистою ініціативою педагогів, а іншими мотивами або чинниками. Виходячи з цього, можна стверджувати, що класичні, цілісні за часом і структурою тренінги в умовах психологічної просвіти педагогів є ефективними в разі дотримання певних умов, зокрема, залучення «стороннього» тренера та створення змішаних тренінгових груп із педагогів різних навчальних закладів (проте, природно, одного типу).

Зазначені складності проведення класичних тренінгів з успіхом долаються в умовах проведення тренінгу-семінару, як інтегративної організаційної форми, що містить як елементи тренінгу, так і має ознаки навчального заняття семінарського типу. Саме тренінг-семінар в умовах психологічної просвіти педагогів має потужній потенціал розвитку та закріплення виключно важливих професійно-педагогічних якостей – комунікативних. Метою тренінгу-семінару, що полягає в підвищенні

психологічної компетентності педагогів навчального закладу у професійній діяльності конкретизується в таких взаємопов'язаних завданнях:

- 1) поглиблення знань про психологічні закономірності навчання і виховання;
- 2) опанування знань про психологічні особливості різних вікових періодів життя людини;
- 3) поглиблення знань та розвиток професійно значущих умінь у сфері педагогічного спілкування з учнями та колегами;
- 4) усвідомлення психологічних особливостей науково-педагогічної діяльності та шляхів її опанування;
- 5) збагачення й поглиблення знань про власні особистісні риси в контексті професійної діяльності;
- 6) розвиток професійно значущих навичок, умінь та якостей особистості педагога.

Стрижнева ідея тренінгу-семінару полягає в дослідженні актуальних проблем навчально-виховного процесу через аналіз основних теоретичних понять, виявлення дієвих психологічних закономірностей, формулювання психолого-педагогічних висновків у результаті їх моделювання в різноманітних активних методах навчання: рольових іграх, навчальних проектах, «мозковому штурмі», прийомах програмованого, проблемного та особистісно-орієнтованого навчання.

Виняткове значення в роботі навчального закладу є діяльність методичних об'єднань і творчих груп учителів-предметників і класних керівників. У цих видах діяльності роль практичних психологів полягає в науковому керівництві та консультаційній підтримці. Саме в творчій співпраці з практичними психологами педагоги визначають актуальні напрями своїх методичних зусиль, знаходять психологічні основи для розробки цих напрямів, опановують уміння побудови і проведення формувального педагогічного експерименту.

Незважаючи на те, що консультацію часто сприймають як звичну і нецікаву форму педагогічної діяльності, в межах психологічної просвіти педагогів саме консультації набувають особливого значення й дієвості. У першу чергу, це консультаційна допомога практичного психолога педагогам у їх спільній підготовці до проведення педагогічних рад навчального закладу і, особливо, при підготовці до сучасного і дієвого психолого-педагогічного консилиуму. Іншим напрямом ефективною і практично значущою консультаційної роботи психологічної служби навчального закладу з педагогами, є надання їм консультаційної допомоги в підготовці та проходженні (проведенні) різних атестаційних і конкурсних заходів. Наприклад, науково-психологічна допомога в підготовці та психотерапевтична підтримка в проведенні відкритих уроків і позакласних заходів, або наукове консультування педагогів з питань підготовки опису власного педагогічного досвіду. Консультаційна підтримка психологів особливо необхідна педагогам, які залучені в різноманітні психолого-

педагогічні експерименти і виконують, по суті, наукові психолого-педагогічні дослідження. Участь окремих педагогів загальноосвітніх шкіл у конкурсах типу «Учитель року» так само вимагає консультативної допомоги психолога в підготовці до них. Прикладами можуть бути такі елементи конкурсної програми: психолого-педагогічний аналіз відвіданого уроку, презентація власного педагогічного досвіду, підготовка та відеозапис уроку.

Особливу увагу слід звернути на участь окремих учителів у деяких формах професійної діяльності практичних психологів. Це, наприклад, психодіагностичні дослідження, в яких учителі можуть бути і респондентами в певному опитуванні, і експертами в методі узагальнення незалежних характеристик і повноправними помічниками й колегами психолога-дослідника. Така участь не тільки надасть технічну допомогу психологам у проведенні психодіагностичної роботи, а й (що набагато важливіше!) можливість творчим педагогам набути навичок у проведенні, обробці, аналізі та подальшому використанні результатів таких досліджень у практичній педагогічній діяльності.

Можуть бути виключно ефективними й інші форми психологічної просвіти педагогів, наприклад, випуск «Психологічного бюлетеня», обговорення психологічних проблем та консультації у «Куточку психолога» на сайті навчального закладу, круглий стіл, мозковий штурм, психолого-педагогічні конференції, велика психологічна гра, проектна діяльність, тиждень психології, психологічний КВК, пам'ятки педагогам, виставки літератури в бібліотеці, інформаційні листки «Що нового в Інтернеті».

Література

1. Давидюк Н. М. Методика викладання психології: навчальний посібник / Н. М. Давидюк – Чернівці : Технодрук, 2006. – 236 с.
2. Панок В. Г. Основи практичної психології : підручник / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелєва та ін. – К. : Либідь, 2006. – 536 с.
3. Подоляк Л. Г. Основи педагогічної психології : навчальний посібник / Л. Г. Подоляк, О. Главник. – К. : Главник, 2006. – 112 с.
3. Тарасова Т. Б. Психологічна просвіта : навчальний посібник / Т. Б. Тарасова. – Суми : Університетська книга, 2013. – 462 с.